

การทดลองที่ 6

เรื่อง การกำทอนทางไฟฟ้า

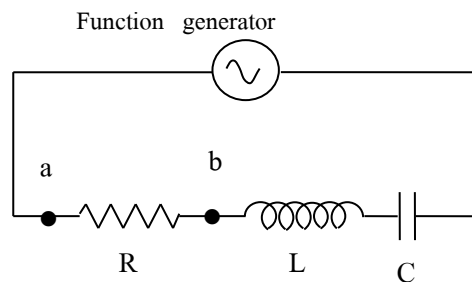
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเกิดการกำทอนในวงจรไฟฟ้ากระแสสลับเมื่อต่อวงจร RLC แบบอนุกรม

ทฤษฎี

ในวงจรไฟฟ้ากระแสสลับที่ประกอบด้วย R , C และ L เมื่อกระแสไฟฟ้า i จะเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับความถี่ของแหล่งจ่ายไฟ ในขณะที่เดียวกันค่าเฟส(phase) ของกระแสและแรงดันจะต่างกันขึ้นอยู่กับค่า R , C และ L ของวงจร จากรูปที่ 1.1 แรงดันคร่อมจุด a และ b จะมีค่าเป็น

$$V_{ab} = V_m \sin \omega t = R \frac{di}{dt} + L \frac{d^2i}{dt^2} + \frac{q}{C} \quad (1.1)$$

รูปที่ 1.1 วงจรไฟฟ้ากระแสสลับที่ต่อ R , C และ L แบบอนุกรม

เมื่อหาอนุพันธ์ของสมการ (1.1) เทียบกับเวลา t จะได้ว่า

$$V_m \omega \cdot \cos \omega t = R \frac{di}{dt} + L \frac{d^2i}{dt^2} + \frac{i}{C} \quad (1.2)$$

สมการ (1.2) นี้คือ สมการอนุพันธ์ลำดับที่สองซึ่งมีคำตอบเป็น

$$i = \frac{V_m \sin(\omega t - \phi)}{\sqrt{R^2 + (\omega L - \frac{1}{\omega C})^2}} \quad (1.3)$$

โดยที่ ϕ คือมุมเฟส มีค่าเป็น

$$\phi = \tan^{-1} \left(\frac{\left[\omega L - \frac{1}{\omega C} \right]}{R} \right)$$

ซึ่งเป็นความแตกต่างเฟสระหว่าง i กับ V , กระแส i สูงสุดของวงจรคือ

$$I_m = \frac{V_m}{\sqrt{R^2 + \left(\omega L - \frac{1}{\omega C} \right)^2}} \quad (1.4)$$

ตัว C และ L ต่างมีสมบัติคล้ายกับตัวต้านทานตัวหนึ่งเรียกชื่อว่า reactance แทนสัญลักษณ์ X_C และ X_L โดยที่

$$X_C = \frac{1}{\omega C} \quad \text{และ} \quad X_L = \omega L$$

$$\omega L - \frac{1}{\omega C} = X_L - X_C = X$$

$$\sqrt{R^2 + X^2} = Z$$

ค่า Z นี้เรียกชื่อว่า อิมพีแดนซ์ (impedance)

จากสมการ (1.4) จะได้ว่า

$$I_m = \frac{V_m}{Z} \quad (1.5)$$

การกำหนดทางไฟฟ้าจะเกิดขึ้นเมื่อ $X = 0$ นั่นคือ

$$\omega L = \frac{1}{\omega C} \quad \text{หรือ} \quad \omega^2 = \frac{1}{LC} \quad (1.6)$$

เมื่อ $\omega = 2\pi f$

$$\omega^2 = (2\pi f)^2 = \frac{1}{LC}$$

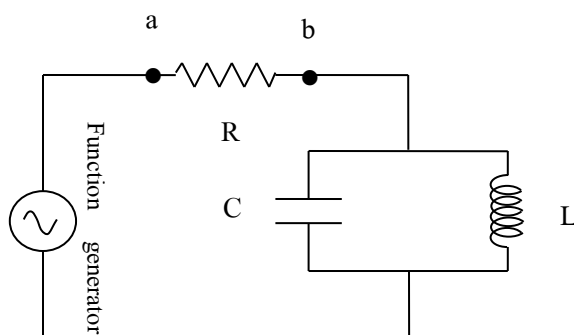
$$f = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}} \quad (1.7)$$

ถ้าให้เฟสเริ่มต้นเป็นศูนย์ ($\phi = 0$) จากสมการที่ 1.3 การกำหนดยอมจะให้ผลดังนี้คือ

$$i = \frac{V_m \sin \omega t}{R} \quad (1.8)$$

เรียกว่าเกิดการกำหนดยอมแบบอนุกรม (series resonance) และขณะเดียวกันนี้แรงดันไฟคร่อม R จะมีค่ามากที่สุด V_{\max}

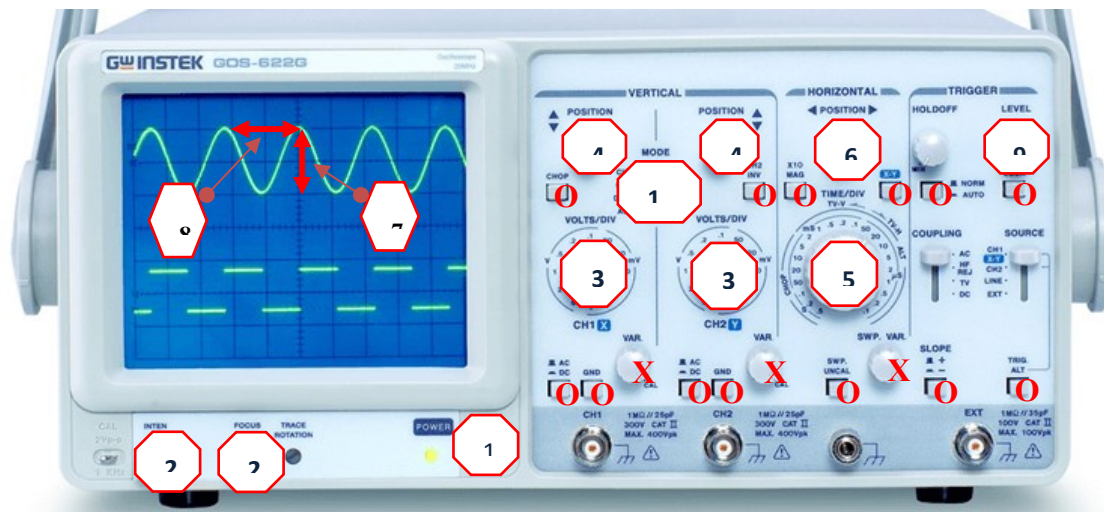
กรณีของวงจรในรูปที่ 1.2 ซึ่ง L และ C ต่อขนานกัน แรงดันไฟคร่อม R เมื่อเกิดการกำหนดยอมขึ้นจะมีค่าต่ำสุด V_{\min} การกำหนดยอมทางไฟฟ้าที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่าการกำหนดยอมแบบขนาน (parallel resonance) กรณีเช่นนี้ตรวจสอบได้โดยการวัดกระแส i ที่ไหลผ่าน R ซึ่งจะมีค่าน้อยที่สุด

รูปที่ 1.2 วงจร R L และ C แบบขนาน

การอ่านออสซิลโลสโคป

ออสซิลโลสโคปที่ใช้งานในการทดลองนี้คือออสซิลโลสโคป ยี่ห้อ GW Instek รุ่น GOS-622G ย่านความถี่ 20 MHz แบบ สองช่องสัญญาณ มีความไวในการวัด 1 mV/div ออสซิลโลสโคป รุ่น GOS-622G มีลักษณะและส่วนประกอบตามลำดับหมายเลข ดังนี้

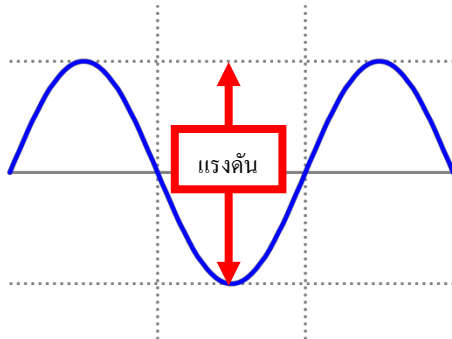
รูปที่ 1.3 รูปภาพตำแหน่งตัวเลข ประกอบการใช้งานออสซิลโลสโคป

หน้าที่ของสวิตช์ ปุ่มและขั้วต่อต่างๆ

หมายเลข/ชื่อ	หน้าที่
1. Power	สวิตช์กด เปิด - ปิด
2. Focus	ปุ่มปรับความคมชัดของเส้นที่แสดงบนจอภาพ
3. ปุ่มปรับแรงดันต่อช่อง	ปรับให้ตำแหน่งกราฟหาง่ายต่อการทดลอง
4. ปุ่มปรับตำแหน่งแกน y	ใช้ปรับตำแหน่งกราฟ ขึ้น - ลง
5. ปุ่มปรับเวลาต่อช่อง	ปรับให้ตำแหน่งกราฟหาง่ายต่อการทดลอง
6. ปุ่มปรับตำแหน่งแกน x	ใช้ปรับตำแหน่งกราฟ ซ้าย - ขวา
7. การอ่านแรงดัน	อ่านแรงดันจากความสูงของกราฟ ตัวอย่างรูปที่ 5.4
8. การอ่านคาบเวลา	อ่านค่าคาบเวลาจากความกว้างของกราฟ 1 ลูกคลื่น ตัวอย่างรูปที่ 5.5
9. ปรับให้กราฟนิ่ง	ปรับไปประมาณกึ่งกลางเพื่อให้กราฟนิ่ง
10. ช่องสัญญาณ	เลือกช่องสัญญาณให้ตรงกับวงจรที่ใช้ CH1 หรือ CH2
(O) ปุ่มกดที่ไม่ใช้	ให้กดขึ้นทั้งหมด
(X) ปุ่มหมุนที่ไม่ใช้	ปรับหมุนไปทั้งขวาสุด

ตัวอย่างการอ่านค่าแรงดัน

ในการอ่านค่าแรงดันให้อ่านจุดต่ำสุดถึงจุดสูงสุด ปรับปุ่ม 3-4-5-6 เพื่อให้อ่านกราฟง่ายได้ ตามความเหมาะสม

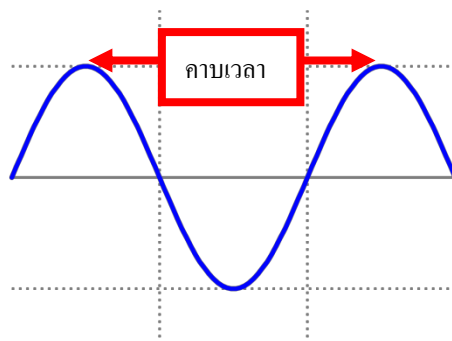

รูปที่ 1.4 ตำแหน่งการอ่านแรงดัน

ตัวอย่าง จากรูปนับได้ 2 ช่อง เมื่อปรับปุ่ม 3(Volts/DIV)ไปที่ตำแหน่ง 1 V จะได้ว่า แรงดัน = 2 ช่อง x 1 V = 2 Volt.

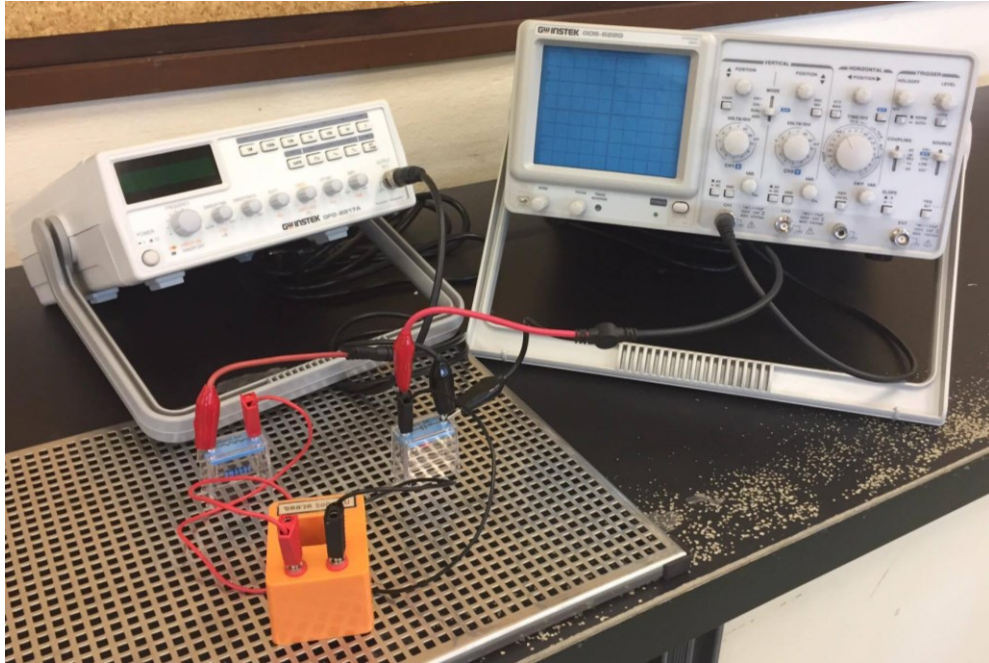
ตัวอย่างการคาบเวลา

ในการอ่านคาบเวลาให้อ่านจุดยอดกราฟถึงจุดยอดกราฟในตำแหน่งที่ติดกัน ปรับปุ่ม 3-4-5-6 เพื่อให้อ่านกราฟง่ายได้ ตามความเหมาะสม

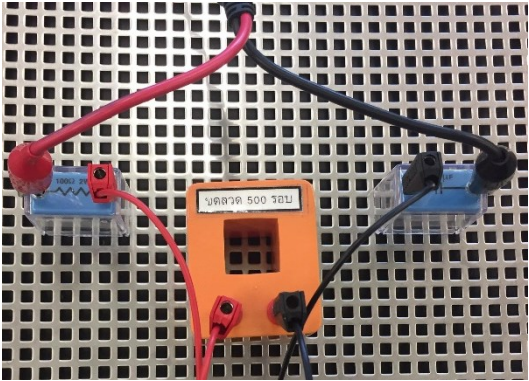
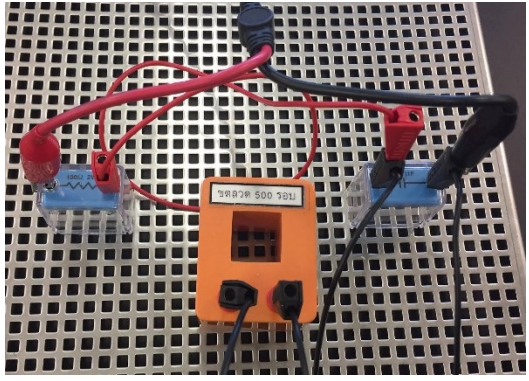

รูปที่ 1.5 ตำแหน่งการอ่านคาบเวลา

ตัวอย่าง จากรูปนับได้ 2 ช่อง เมื่อปรับปุ่ม 5 ไปที่ตำแหน่ง 20 μ s จะได้ว่า คาบเวลา(t) = 2 ช่อง x 20 μ s = 40 μ s.

รูปที่ 1.6 แสดงเครื่องมือการทดลองการกำหนดทางไฟฟ้า

การต่อแบบอนุกรม	การต่อแบบขนาน

รูปที่ 1.7 แสดงรูปการวางเครื่องมือสำหรับต่อวงจรแบบอนุกรมและแบบขนาน

อุปกรณ์

1. ออสซิลโลสโคป	1	เครื่อง
2. เครื่องกำเนิดสัญญาณ	1	เครื่อง
3. ตัวต้านทาน	2	ค่า
4. ตัวเก็บประจุ	3	ค่า
5. ขดลวดเหนี่ยวนำ	1	ค่า
6. สายไฟ	5	เส้น

วิธีทำการทดลอง

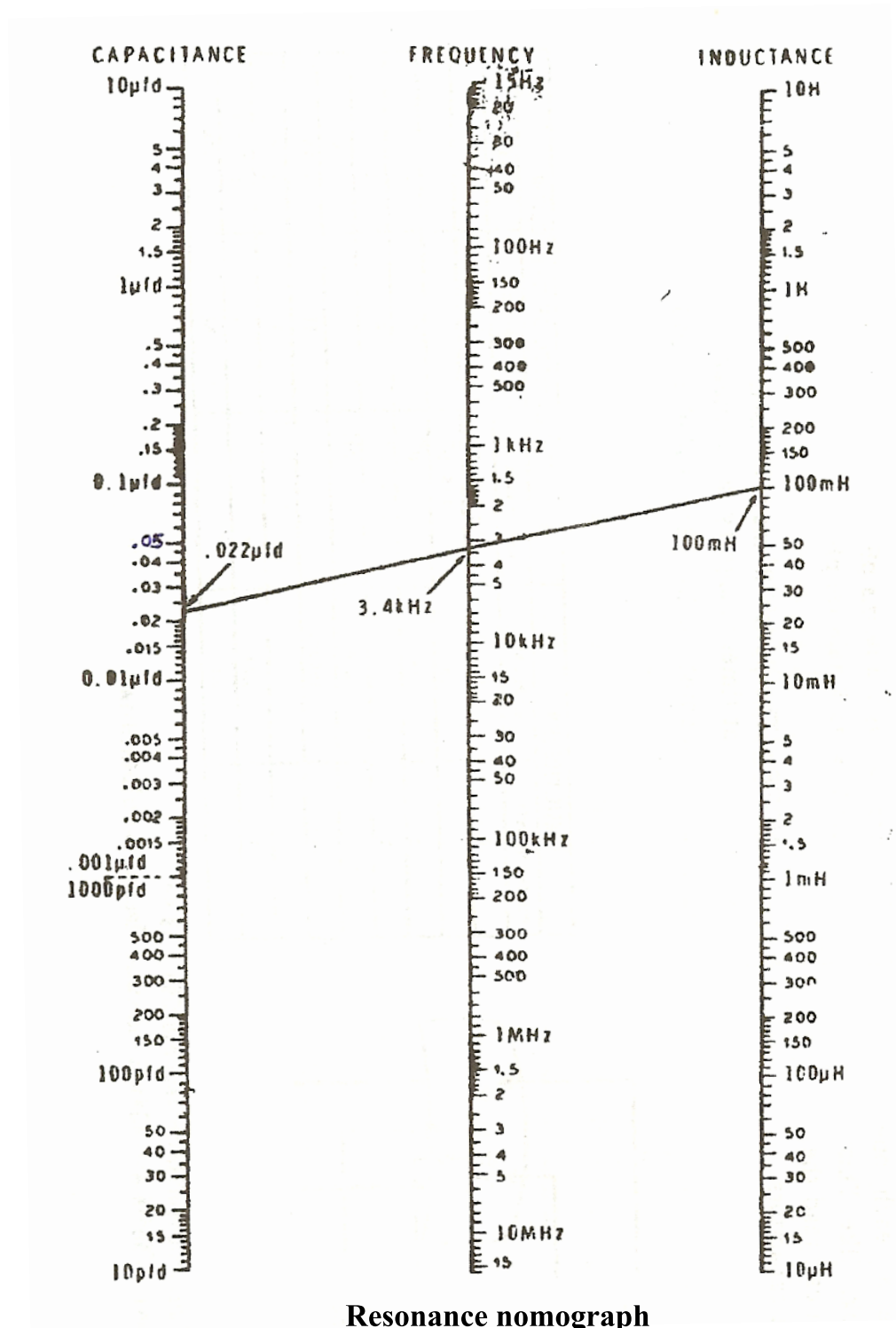
การกำหนดเมื่อต่อวงจร RLC แบบอนุกรม

- 1.1 นำตัวต้านทาน(R) ขดลวดเหนี่ยวนำ(L) และตัวเก็บประจุ(C) ต่อกันแบบอนุกรมกับเครื่องกำเนิดสัญญาณ ดังรูปที่ 1.1 ใช้สัญญาณแบบไซน์ โดยกดปุ่มของเครื่องกำเนิดสัญญาณไปที่สัญญาณแบบไซน์ (ไม่ต้องปรับปุ่มอื่น ๆ)
- 1.2 กำหนดสเกลของเครื่องกำเนิดสัญญาณโดยการหาความถี่กำหนดจากกราฟ (resonance nomograph) ให้ลากเส้นต่อระหว่างค่าของ L และ C เราก็จะทราบค่าของความถี่กำหนดได้ ใช้ค่านี้สำหรับกำหนดสเกลของเครื่องกำเนิดสัญญาณ
- 1.3 เปิดสวิทช์เครื่องออสซิลโลสโคป เลือกใช้เพียง channel 1 หรือ channel 2 เพียง 1 channel แล้ววัดค่าโวลต์คร่อมตัวต้านทาน R (จุด a และ b) โดยปรับตั้งสเกลของแรงดันไว้ค่าใดค่าหนึ่งให้เหมาะสม
- 1.4 ปรับสเกลความถี่ของเครื่องกำเนิดสัญญาณให้ใกล้เคียงกับความถี่ที่ได้จากข้อ 1.2 ทดลองเลื่อนเปลี่ยนค่าความถี่ เพื่อหาความถี่กำหนดจากออสซิลโลสโคป (จะได้แรงดันตกคร่อม R มีค่ามากที่สุด (จุดนี้จะเป็นจุดที่กราฟหรือค่าแรงดันมีค่ามากที่สุดเมื่อเราลองเปลี่ยนความถี่ต่างจากจุดนี้ไม่ว่าให้มากหรือน้อยค่าแรงดันจะลดลง) ถ้าไม่พบแสดงว่าต้องตั้งสเกลของเครื่องกำเนิดสัญญาณใหม่ โดยกลับไปตรวจสอบความถี่จาก resonance nomograph ใหม่จนกว่าจะได้ความถี่กำหนดอย่างคร่าว ๆ หรือตรวจสอบดูว่าวงจรต่อถูกหรือไม่ แล้วบันทึกความถี่กำหนดและแรงดันที่อ่านได้จากออสซิลโลสโคป
- 1.5 เมื่อพบความถี่กำหนดแล้ว จากนั้นให้เปลี่ยนความถี่ให้มีค่าต่ำกว่าจุดที่เกิดความถี่กำหนดประมาณ 5 ค่า และเปลี่ยนความถี่ให้มีค่ามากกว่าจุดที่เกิดความถี่กำหนดประมาณ 5 ค่า (ให้ประมาณช่วง

ความถี่ที่ทำการทดลองเองว่ามีค่าพอเหมาะ) ที่แต่ละค่าความถี่ ให้นำบันทึกค่าโวลต์ที่อ่านได้จากจอของออสซิลโลสโคป โดยตั้งสเกลของแรงดันไว้ที่ค่าใดค่าหนึ่งเมื่อต้องการจะอ่านค่าแรงดันจากจอออสซิลโลสโคป ส่วนสเกลของเวลาให้ปรับตามความเหมาะสม

- 1.6 การอ่านค่าแรงดันให้อ่านเป็นความสูงจากยอดถึงยอด (peak to peak) หรือจากจุดสูงสุดถึงจุดต่ำสุด
- 1.7 นำผลการทดลองมาเขียนกราฟระหว่างแรงดัน V (แรงดันกระแสสลับ) กับความถี่ f จากออสซิลโลสโคปโดยให้ความต่างศักย์(V) เป็นแกน y ความถี่(f) เป็นแกน x หาค่าความถี่กำหนดจากจุดสูงสุดหรือต่ำสุดของกราฟ
- 1.8 คำนวณหาค่าความถี่กำหนด โดยใช้สมการที่ 1.7
- 1.9 เปรียบเทียบผลที่ได้จากกราฟกับผลการคำนวณ

บันทึกผลการทดลองที่ 6
การคำนวณทางไฟฟ้า

การกำหนดค่าต่อวงจร RLC แบบอนุกรม

ตัวต้านทาน มีค่า R =100..... (..... Ω)

ขดลวดเหนี่ยวนำ มีค่า L =1.76..... (.....mH.....)

ตัวเก็บประจุ มีค่า C =0.047..... (..... μ F.....)

ความถี่ f (...kHz.....) จากเครื่องกำเนิดความถี่	ความถี่ f (...kHz.....) T (μ s) จากออสซิลโลสโคป		ความต่างศักย์ V (โวลต์)
7.5	145	6.9	0.052
9.5	115	8.7	0.068
11.5	98	10.2	0.086
13.5	84	11.9	0.104
15.5	72	13.8	0.120
ความถี่กำหนด = 17.5	65	15.4	0.127
19.5	58	17.2	0.124
21.5	53	18.9	0.116
23.5	48	20.8	0.104
25.5	44	22.7	0.096
27.5	41	24.4	0.086

ความถี่กำหนดที่อ่านได้จาก Resonance nomograph = (.....)

ความถี่กำหนดที่ได้จากกราฟระหว่าง f กับ V : (f_{Resonance}) = (.....)

ความถี่กำหนดที่ได้จากการคำนวณ Resonance frequency : (f_{Resonance}) =17.5..... (.....kHz.....)

วิธีการคำนวณ

$$f = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}}$$

$$= \frac{1}{2\pi\sqrt{(1.76 \times 10^{-3}) \times (0.047 \times 10^{-6})}}$$

$$= 17.5 \text{ kHz}$$

สรุปและวิจารณ์ผลการทดลอง